

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Навчально-науковий інститут № 3

Кафедра психології, соціології та педагогіки

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни
**«ПСИХОЛОГІЯ ПЕРЕМОВНОЇ ДІЛЬНОСТІ ТА МЕДІАЦІЇ В
ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ»**
вибіркових компонент
освітньої програми другого (магістерського) рівня вищої освіти
053 «Психологія»
(практична психологія)

**за темою №7 – «Зміст та особливості сучасних психотехнологій
перемовного процесу».**

Вінниця 2024

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від № 14.08.2024 року № 8

СХВАЛЕНО

Вченою радою ННІ № 3
Протокол від 09.08.2024 року № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 13.08.2024 року № 7

Розглянуто на засіданні кафедри педагогіки та психології (протокол
від 08.07.2024 року № 13)

Розробники:

Професор кафедри психології, соціології та педагогіки ННІ № 3 ХНУВС,
доктор психологічних наук, професор – Мілорадова Н.Е.

Рецензенти:

1. Доцент кафедри психології, соціології та педагогіки ННІ № 3
ХНУВС, кандидат психологічних наук, доцент – Доценко В.В.

План лекції

1. Діагностичні психотехнології.
2. Терапевтичні психотехнології.
3. Психотехнології нормативного впливу.
4. Маніпулятивні психотехнології.
5. Спецтехнології.

Рекомендована література Основна література

1. Захаренко Л. М., Давидова О. В. Психотехнології ведення перемовин із правопорушниками : метод. рекомендації / за заг. ред. О. І. Мотляха. Київ : Освіта України, 2020. 69 с.
2. Комплект освітніх програм «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації» / В.Л. Андрєєнкова, К.Б. Левченко, Н.В. Лунченко, М.М. Матвійчук. К.: ТОВ «Агентство «Україна», 2018. 144 с.
3. Медіація у професійній діяльності юриста : підручник / авт. кол.: Т. Білик, Р. Гаврилюк, І. Городиський [та ін.] ; за ред. Н. Крестовської, Л. Романадзе. Одеса : Екологія, 2019. 456 с.
4. Мистецтво ведення переговорів: навчальний посібник/ Укладачі: А. Є. Адамович, О. М. Максимець, ТДАТУ. Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2021. 264 с.
5. Петрінко В.С. Конфліктологія: курс лекцій, енциклопедія, програма, таблиці. Навчальний посібник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2020. 360 с.
6. Створення системи служб порозуміння для впровадження медіації за принципом «рівний-рівному/рівна-рівній» та вирішення конфліктів мирним шляхом у закладах освіти. К.: ФОП Нічога С.О. 2018. 174 с.

Додаткова

1. Давидова О. В. Проблема профайлінгу в переговорах з особами, які захопили заручників. Юридична психологія. 2017. № 1 (20). С. 111–121.
2. Давидова О. В. Сучасні психологічні технології в системі компетенцій майбутнього психолога. Актуальні питання психологічного забезпечення діяльності Національної поліції та закладів вищої освіти МВС України: мат-ли II наук.-практ. круглого столу (м. Київ, 24 квіт. 2020.). Київ : НАВС, 2020. С. 50–52
3. Крашеніннікова Т. В. Комунікативна компетенція працівника Національної поліції : навч. посібник. Дніпро: Адверта, 2017. 107 с.
4. Матієнко Т. В. Психологічні засади ведення переговорів поліцейськими в екстремальних умовах служби. Держава та регіони. Серія : Право. 2020. № 1 (67). Т. 2. С. 187–192.
5. Озерський І. В. Актуальні проблеми медіації в юрисдикційному

процесі України : навч. посіб. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2020. 248 с.

6. Практикум із психології ненасильницького спілкування та фасилітації : навч. посібник. / В. В. Карпенко, Н. А. Карпенко. Львів : ЛьвДУВС, 2019. 107 с.

7. Професійно-психологічна підготовка працівників слідчих підрозділів : навч. посіб. / за заг. ред. І. В. Жданової ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2014. 516 с.

Нормативно-правові акти:

1. Закон України «Про медіацію» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Гуменюк Л. Й. Соціальна конфліктологія: підручник / Л. Й. Гуменюк. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. 564 с. <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/445/1/%D0%93%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%8E%D0%BA%20%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BB%D1%96%D0%BA%D1%82%D0%BE%D0%B%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F%202015.pdf>.

2. Гусєв А. Світоглядні основи медіації в контексті українських реалій: огляд та перспективи засвоєння. <https://lib.iitta.gov.ua/720125/1/4---%D0%93%D1%83%D1%81%D1%94%D0%B2%20%D0%90.%D0%86.%20%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F.%20%D0%A1%D0%B2%D1%96%D1%82.%20%D0%BE%D1%81%D0%BD.%20%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%B0%D1%86.pdf>

3. Конфліктологія : навч. посіб. / Л. М. Герасіна, М. П. Требін, В. Д. Воднік та ін. Х. : Право, 2012. 128 с. https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2012/Konfliktologiy_2012.pdf

4. Рахліс В. Фахова підготовка перемовників : термінологічний та концептуальний аспекти. Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : зб-к наук. праць ХПУ ім. Каразіна. Харків : ХПУ ім. Каразіна, 2017. Вип. 48. С. 192 – 199. URL : https://zenodo.org/record/1319815#.X-rr7dIzY_4

5. Яхно Т. П., Куревіна І. О. Конфліктологія та теорія переговорів. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. 168 с. <https://resource.odmu.edu.ua/chair/download/111775/dEYMGVyF2oQMwrEwf0OHCw/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BB%D1%96%D0%BA%D1%82%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F%20%D1%82%D0%B0%20%D1%82%D0%B5%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%B2.pdf>

1. Діагностичні психотехнології

Сучасні психотехнології за критерієм цільового ефекту впливу поділяються на п'ять великих груп

Діагностичні психотехнології – це алгоритми ідентифікації профілів психічних властивостей, станів, процесів адресата впливу (індивідуального чи колективного), що дозволяють здійснювати мотивований висновок (діагноз) щодо відповідності фактичних ознак профілю до оціночних критеріїв.

Діагностика є первинною щодо всіх інших груп психотехнологій. Вона дозволяє констатувати наявність, рівень вираженості (ступінь прояву) тієї чи іншої психічної ознаки, стану та процесу, і, частково, прогнозувати її розвиток в майбутньому. Діагностиці можуть піддаватись індивіди та злочинні угруповання різного ступеня організованості, тому можна говорити про індивідуальні діагностичні психотехнології та соціальні діагностичні психотехнології (соціодіагностику).

Діагностичні психотехнології можна застосовувати також і при роботі з текстовими та аудіовізуальними матеріалами, в яких міститься образно-візуальна та текстова інформація. У застосуванні діагностичних психотехнологій ключову роль відіграють три «канали» отримання інформації:

- 1) візуальний (шляхом організованого структурованого спостереження, у якому задіяні типологічні інструменти ідентифікації візуальних психічних ознак);
- 2) вербальний (застосування стандартизованих/нестандартизованих, кількісних/якісних, структурованих/неструктурованих тестових методик);
- 3) експериментально-поведінковий (моделювання штучної ситуації, у якій провокується виникнення відповідних психічних ефектів). При спостереженні поліцейському слід уважно дивитися, бачити та побачити. Саме «побачити» є кінцевою метою спостереження.

У процесі візуального спостереження здійснюється чуттєве прийняття зовнішнього вигляду людини, її мови, вчинків, дій.

Діагностичні психотехнології (відповідно до каналів отримання діагностичних даних):

- візуально-аналітичні діагностичні психотехнології (задіяний візуальний канал отримання діагностичних даних);
- тестові діагностичні психотехнології (використовується вербальний канал отримання тестових діагностичних даних);
- експериментально-орієнтовані діагностичні психотехнології (експериментально-поведінковий канал отримання діагностичних даних).

Візуально-аналітичні діагностичні психотехнології є комплексом методів візуального (від лат. *visualis* – зоровий, видимий) спостереження за співрозмовником, що дозволяє скласти його психологічний портрет (спочатку моментальний психологічний портрет, а при тривалому спілкуванні і при достатній інформативності – повний психологічний портрет) та передбачити ймовірну модель поведінки.

Візуально-аналітична ідентифікація інформації відбувається на шести рівнях візуально-аналітичного сканування-ідентифікації:

1. Візуальна ідентифікація родових соціотипологічних ознак (расова, етнічна, соціальна, професійна та гендерна приналежність):

- індивідуально-типологічні ознаки на основі форми обличчя, форми тіла, професійної групи, особливостей мовної поведінки, жестів, міміки, пантоміміки (факультативними маркерами є використання кольорів, аксесуарів та косметики). Тіло є носієм даних про стать, вік, расу людини.

- соціодемографічні ознаки соціальних, професійних, етнічних та інших груп на основі особливостей мовної поведінки, просторових дистанцій, жестів, пантоміміки, тактильних контактів у міжособовій взаємодії, фізіогномічних патернів, а також деяких функціонально-поведінкових проявів. Мовна поведінка людини служить індикатором її загальної ерудиції, особливостей інтелекту, мотивації поведінки й емоційного стану.

2. Візуальна ідентифікація структурно-морфологічних проявів (структурної будови обличчя, тіла та поведінки, що спостерігається у вигляді актів (мовних, емоційних, поведінково-вольових тощо).

3. Візуальна ідентифікація функціонально-поведінкових проявів:

- зв'язків анатомічних, фізіономічних та психологічних властивостей (тілесно-морфологічних параметрів; м'язових затисків);

- функціонально-поведінкових проявів (зв'язків між проявами поведінки особи та її внутрішніми психічними проявами; функціонально-поведінкових проявів за психофізіологічними та патопсихологічними типологіями). Визначення властивостей нервової системи і властивостей темпераменту людини, інтровертованості-екстравертованості, психосоціального типу відповідно до активного пристосування особистості до навколишнього середовища, акцентуацій характеру.

4. Візуальна ідентифікація фізіогномічних проявів (зв'язків між особливостями структурної будови обличчя, його окремих зон із психологічними властивостями особи), а саме:

- загальних параметрів обличчя (геометрична форма, параметри профільної, анфасної, потиличної проекцій). Аналіз зовнішніх рис обличчя і його виразу дозволяє визначити тип особистості людини, її душевних якостей і стану здоров'я, допомагає виявити особливості характеру людини. Будь-яку зміну в рисах обличчя можна пов'язати зі змінами всередині і емоційними трансформаціями.

- інформативних зон обличчя (очей, носа, губ, вух тощо).

Фізіогномісти поділяють обличчя на три зони:

1) інтелектуальна зона (займає всю площу чола та відображає інтелектуальний потенціал людини), розмір і форма чола характеризують сприйняття навколишнього світу; за будовою верхньої частини обличчя можна дати характеристику філософському, моральному світогляду людини;

2) емоційна (очі, ніс) відображає ті емоції, які людина переживає в даний час; по очах визначають духовні якості людини, ніс характеризує силу волі та

активність; коли людині щось не подобається, вона «морщить» ніс, і навпаки – при появі радісного відчуття «крила» носа починають розширюватися;

3) вітальна зона (це губи та підборіддя) відповідає на питання, наскільки сильно людина тримається за життя, відстоює своє право на існування; ця зона характеризує людські інстинкти (рот – любов, підборіддя – твердість характеру і сексуальність). Слід зазначити, що фізіогноміка являє собою галузь знань, що не має ні методологічної, ні теоретичної бази, багато питань залишаються дискусійними.

5. Візуальна ідентифікація невербально-комунікативних маркерів (зв'язків між зовнішніми проявами його невербальної поведінки та внутрішніми психологічними якостями, процесами та станами):

- патернів невербальної поведінки (просторових дистанцій; рухів корпусу тіла та його окремих частин (переважно рук і ніг); рухів окремих частин (м'язових сегментів) обличчя; доторків та тактильних контактів, соціально-статусних (рольових, структурних) проявів• візуальну ідентифікацію маркерів одягу (стилю одягу; семантики кольорів в одязі; зв'язків між стилем, кольором одягу та психічними матрицями відповідних зон тіла (зони голови, шиї, тулуба, генітальної зони, зони ніг); Манера одягатися може свідчити про професію, матеріальний добробут, психічний стан людини, її ставлення до інших.

- візуальну графоаналітичну ідентифікацію (особливості заповнення простору паперового аркуша чи іншого матеріалу; просторово-геометричних особливостей написання літер; загальні параметри почерку (тобто перцептивні особливості, що пов'язані із загальним стилем писемної комунікації особи); особливості накреслення окремих літер.

6. Візуальна ідентифікація символізму особистих атрибутів, об'єктів культури, просторів та середовищ, а саме:

- особистих прикрас (персні, сережки, намиста, браслети, закладки тощо), в тому числі аксесуари та татування;

- об'єктів (продуктів) культури (твори образотворчого мистецтва; скульптурні композиції; відеопродукція);

- особистих та соціальних просторів і середовищ (екстер'єр та інтер'єр житла; технічні засоби; особисті та соціальні простори).

Досліджуються зв'язки між складовими візуальних предметів, що спостерігаються ззовні, та індивідуально/соціально-психологічними, соціально-рольовими (статусними) особливостями, станами і процесами індивідів, що продукують зазначені об'єкти, символи, і створюють візуальні означення просторів та середовищ.

Тестові діагностичні психотехнології – це способи отримання психологічної інформації про індивідуально-психологічні особливості співрозмовника, поточний стан його психіки в обмежений термін часу шляхом проведення опитування, аналізу продуктів його діяльності, проєктивних методик. Це важливо для прогнозування поведінкових та емоційних реакцій співрозмовника.

До тестових діагностичних психотехнологій належать: Опитування – це метод збору інформації про досліджуваний об’єкт під час безпосереднього або опосередкованого (по телефону, через перешкоду) спілкування з ним. Видами опитування є анкетування, інтерв’ю, бесіда. Бесіда має такі етапи проведення:

- 1) попередній (попередня підготовка до збирання інформації);
- 2) вступний (установлення контакту, довірливих взаємин);
- 3) основний (безпосередній процес здобуття й отримання інформації);
- 4) завершальний (документальне оформлення результатів).

Аналіз продуктів діяльності (контент-аналіз) можливий за наявності об’єктивних (матеріальних або матеріалізованих) наслідків діяльності людини, таких як архівні матеріали, чернеткові записи, аудіо- і відеозаписи, текстові повідомлення, креслення, малюнки, тощо, на основі аналізу яких можна ретроспективно відтворювати закономірності психічної діяльності та психічні властивості цієї людини. Суттєвою ознакою використання поліцейським під час професійного спілкування проєктивних методик є наявність у них невизначених стимулів, які його співрозмовник повинен сам доповнити, інтерпретувати, продовжити, розвинути тощо. Це значно допомагає у складанні психологічного портрету співрозмовника, адже характер його відповідей зумовлюється особистісними особливостями, які «проектуються» на відповіді.

Проективні методики спрямовані на:

- визначення особливостей конструювання співрозмовником «світу», наявність чи відсутність відхилень в особистісному розвитку, з якими можна співвіднести його дії;
- визначення потреб, неусвідомлених прагнень співрозмовника, особливостей впливу на нього середовища (тлумачаться відповіді співрозмовника щодо взаємодії особистості і середовища, реальних вчинків, подій, ситуацій чи зображень, уявлень про майбутнє);
- виявлення мотивів, потреб, почуттів, характеру і виразності емоційної реакції, типу когнітивних проявів та способу вирішення конфлікту;
- вивчення експресії співрозмовника (які стимули є найбільш бажаними для нього і переважають над іншими);
- структурування співрозмовником (тобто надання певного змісту) наданому матеріалу дозволяє охарактеризувати його з погляду контактності, домінуючих ставлень до себе та інших, ступеня суб’єктивізму суджень тощо;
- спонтанне висловлювання співрозмовником почуттів та емоцій дозволяє визначити, які особистісні і поведінкові особливості проявляються;
- намальовані співрозмовником зображення предметів, людей, тварин тощо дозволяють визначити його особистісні особливості, нереалізовані потреби, інтенсивність тривоги, стресу.

Експериментально-орієнтовані діагностичні психотехнології – це способи отримання психологічної інформації про індивідуально-психологічні особливості співрозмовника шляхом моделювання штучної ситуації, в якій провокується виникнення у нього відповідних психічних ефектів.

2. Терапевтичні психотехнології.

Психотехнології терапевтичного впливу як одна із груп сучасних психотехнологій є алгоритмами зовнішньої корекції, перетворення певного сегменту індивідуальної та/або колективної психіки адресата впливу в ситуаціях психологічних утруднень. Психотехнології терапевтичного впливу нерозривно пов'язані із іншими психотехнологіями та не можуть використовуватись окремо від них.

Загальновідомо про терапевтичний вплив слова. У професійному спілкуванні поліцейських Національної поліції слово є важливим «знаряддям» праці. Його терапевтичний вплив спрямовується на поведінкові моделі, мисленнєві схеми, мовні структури, індивідуальне та колективне безсвідоме, ціннісні орієнтації співрозмовника. Необхідною умовою правильного розуміння співрозмовника є вміння слухати (декодувати та сприймати інформацію) та вміння говорити (подавати інформацію). Оволодінню вмінням говорити відводиться значна роль, однак при цьому вмінню слухати приділяється значно менше уваги, хоча у повсякденному житті людина більше слухає, ніж говорить. Загальновідомим є той факт, що 45% часу, який використовується для контактів на роботі і вдома, людина слухає (точніше кажучи, мала б слухати). Уміння слухати як особистісна якість притаманна не всім людям. Необхідно розрізняти вміння слухати та здатність чути (фізіологічну спроможність).

Психологічні процеси, позначені поняттями «слухати» і «чути», суттєво відрізняються: слухати – це означає напружувати орган слуху, а чути – напружувати мозок, концентруючи увагу на словах співрозмовника. Часто буває, що ми не слухаємо через брак часу, контраст нашого емоційного стану зі змістом слів співрозмовника тощо. Слухаючи, можна не чути співрозмовника через те, що свідомість у цей час зайнята іншими думками, або чути лише те, що хочеться почути. Умінню слухати необхідно вчитися. Психологічним змістом професійного спілкування поліцейських є отримання максимально можливої, достовірної інформації. Існує певний набір тактико-психологічних прийомів, що забезпечують збір необхідної оперативнослужбової інформації, і слуханню приділяється значна увага. Зважаючи на поведінку учасників комунікативного процесу розрізняють нерефлексивне слухання, рефлексивне слухання, критичне слухання, емпатійне слухання.

Психотехніки слухання: Нерефлексивне слухання (умовно-пасивне слухання) полягає в мінімальному втручанні в мовлення співрозмовника, в умінні уважно мовчати, не зловживаючи зауваженнями. Проста нейтральна репліка підбадьорює співрозмовника і викликає в нього бажання продовжити розмову. Нейтральні, по суті малозначимі фрази («Так!», «Як це?», «Розумію вас...», «Що?») є тими найпростішими відповідями, які підбадьорюють співрозмовника і викликають у нього бажання 24 продовжити розмову. Часто, враховуючи позу чи вираз обличчя, використовують так звані «буферні» фрази: «У вас вигляд щасливої людини», «Вас щось хвилює?», «Розумію»,

«Щось трапилось?», «Приємно це чути». Нерефлексивне слухання або уміння уважно мовчати, не втручаючись у мову співрозмовника, є доречним при експресивному спілкуванні. Співрозмовник і без того емоційний, збуджений і має труднощі при формулюванні своїх думок. Необхідно також виразити своє розуміння і схвалення його поведінки. Якщо нерефлексивного слухання недостатньо, необхідно використовувати рефлексивне слухання. Рефлексивне слухання («активне слухання») необхідне для контролю точності сприйняття почутого (змісту повідомлення). Вміння слухати рефлексивно передбачає чотири види рефлексивних відповідей, які використовуються комбіновано:

1. Прояснення – це звернення до співрозмовника з уточненням, щоб зробити повідомлення більш зрозумілим («Чи не повторите ви ще раз?», «Що ви маєте на увазі?», «Я не зрозумів», «Чи не поясните ви це?» тощо).

2. Перефразування означає сформулювати ту саму думку інакше, іншими словами, з метою перевірки точності сприйняття інформації. Перефразування можна почати словами: «Як я вас зрозумів, ...», «Іншими словами, ви вважаєте...», «Як я розумію, ви говорите...» тощо.

3. Відображення почуттів – сприйняття емоційного стану співрозмовника. Щоб зрозуміти почуття співрозмовника, потрібно звернути увагу на вживані ним слова, що передають почуття (гнів, радість, сум та інші), які є ключовими; спостерігати за невербальними засобами спілкування (вираз обличчя, інтонація, поза, жестикуляція); спробувати зрозуміти загальний контекст спілкування. Східна мудрість говорить: «Слухай, що говорять люди, але розумій, що вони відчувають».

4. Резюмування – це висновок щодо основних ідей, почуттів співрозмовника. Формулюється своїми словами, але вступні фрази можуть бути такі: «Те, що ви в даний момент сказали, може означати...», «Вашими основними ідеями, як я зрозумів, є...» тощо. Рефлексивне слухання має на меті регулярне використання зворотного зв'язку для досягнення більшої точності в розумінні партнера. Критичне слухання вимагає від учасника спілкування спочатку аналізу повідомлення, потім – його розуміння. Таке слухання прийнятне під час ділової наради, конференції, дискусії, на яких обговорюються проблеми, думки, ідеї, що стосуються нових проєктів, досвіду тощо. У процесі повідомлення нової інформації критичне слухання непродуктивне, оскільки відторгнення інформації не дає змоги почерпнути з неї цінне. Емпатійне слухання передбачає, що учасник спілкування приділяє більше уваги «зчитуванню» почуттів, а не слів. Таке слухання ефективне, якщо комунікатор викликає у співрозмовника позитивні емоції (радість, сподівання на краще тощо), та неефективне, якщо провокує негативні емоції (страх, тривогу, розчарування тощо). Необхідно знати правила слухання та вміти невимусовно користуватися ними.

Таким чином, ефективним (результативним) слухання буде тоді, коли ви правильно зрозуміли слова та почуття мовця, зосередилися на проблемі, що обговорюється, усвідомили її, досягли взаєморозуміння зі співрозмовниками. Терапевтичний вплив слова спрямовується на поточні переживання, поведінкові моделі, мисленнєві схеми, мовні структури, безсвідоме, ціннісні

орієнтації об'єкта впливу.

3. Психотехнології нормативного впливу

Психотехнології нормативного впливу – це алгоритми впливу на психіку адресата (індивідуального чи групового), з метою спричинення у нього ситуативних психічних ефектів у вигляді поведінкових реакцій, емоційних переживань, формування переконань, мотивів тощо. Нормативний вплив на індивіда пов'язаний із соціальними нормами, адже нормативні вимоги групи оточують людину з раннього дитинства: її вчать дотримуватися групових норм і поважати їх.

Соціальні норми – це основні правила, що визначають поведінку людини в суспільстві. Основні види соціальних норм: норми права; норми моралі; норми звичаїв. Нормативний психологічний вплив передбачає таку взаємодію, за якої суб'єкт впливу скеровує процеси трансформації психіки об'єкта впливу (індивіда або групи) відповідно до цільової програми впливу. Цільова програма нормативного психологічного впливу може бути побудована з використанням попередньо отриманої діагностичної інформації. Ця програма повинна містити обов'язковий етап спричинення активності об'єкта впливу (від нього очікується активність та авансується певний психічний суверенітет, а суб'єкт впливу розраховує на алгоритмізацію результатів впливу, у якому контролює відбір стимулів). Вплив відбувається, доки об'єкт впливу продовжує зберігати банк зарезервованих автоматизмів і не здійснює перетворення власної психічної реальності.

Психотехнології нормативного впливу обов'язково повинні відповідати трьом вимогам:

- 1) усвідомлення адресатом впливу факту застосування щодо нього психотехнології;
- 2) зворотність психічного стану, який спричинений дією агента впливу; екологічність;
- 3) психологічна безпечність технології в застосуванні. Якщо психотехнологія впливу, що застосовується, не відповідає вищезазначеним вимогам, то її можна віднести до розряду маніпулятивних.

У правоохоронній діяльності найбільше поширення отримали методи впливу, які засновані на вербальних засобах: інформування; роз'яснення; переконання; навіювання.

Метод інформування – це спосіб викладу інформації з метою повідомлення співрозмовнику фактів і висновків, необхідних для спонукання його до певних дій. Це такий варіант подачі інформації, за якого увага не фіксується на завданні психологічно впливати на людину (відсутнє у явному вигляді спонукання до чого-небудь, спроба змінити точку зору). Цей метод можна використовувати для спонукання особи до добровільної відмови від здійснення правопорушення.

Метод роз'яснення застосовується для розуміння об'єктом впливу суті питання, що розглядається. Роз'яснення ведеться чіткою, ясною мовою,

короткими фразами і може бути: інструктивним (для запам'ятовування почутої інформації); оповідальним (факти у вигляді живої розповіді спонукають слухача до відповідних висновків); розсудливим (запитання і логічні міркування підводять співрозмовника до потрібних висновків); проблемним (інформація подається так, щоб наштовхнути співрозмовника до відповіді на поставлені запитання).

Метод переконання – це свідомо аргументований вплив на іншу людину або групу людей, що має своєю метою змінити їхнє судження, ставлення, намір або рішення. Переконуючий вплив розуміється переважно як інтелектуальний психологічний вплив, заснований на передачі логічно побудованої інформації, що має на меті добровільне її прийняття як спонукальний мотив діяльності. Тобто, при переконанні досягається не просто сприйняття інформації, а внутрішня згода з нею. Необхідність критичного освоєння, свідомого прийняття або неприйняття інформації, яка поступає зовні, припускає високий рівень інтелектуального розвитку об'єкта впливу. У професійному спілкуванні поліцейських переконуючий вплив досягається за допомогою аргументації (тобто, висловлення й обговорення доводів на користь пропонованого рішення (позиції), з метою формування або зміни ставлення людини до даного рішення або позиції). Переконуючий вплив, як правило, охоплює вплив джерела інформації; вплив змісту інформації; вплив ситуації інформування. У переконуючому впливові застосовуються техніки аргументації, техніки контраргументації.

Техніка аргументації полягає у спеціальному підборі й використанні логічних доказів з метою переконливого доведення істинності певного положення. Ядром аргументації, її глибинною суттю є доказ – це логічний прийом (операція), що обґрунтовує істинність будь-якого судження за допомогою інших логічно пов'язаних з ним суджень, істинність яких вже встановлена. Докази при переконанні будуються за логічними законами тотожності, протиріччя, виключеного третього та достатньої підстави. Доказ буде ефективнішим, якщо ґрунтовно опирається на факти. Щоб спростувати одну ідею, слід довести іншу. У процесі спростування здійснюється критика певних поглядів співрозмовника з руйнуванням старих і формуванням нових установок, тому обов'язково потрібно стимулювати співрозмовника шляхом словесного схвалення, підтримки ходу його думок і дій. Сила аргументу – в силі потреби, яка буде задоволена, тому потрібно враховувати «особистий інтерес» правопорушника. Аргументи повинні відповідати дійсності; мати зв'язок з тезою; включати «особистий інтерес» правопорушника; відповідати індивідуальним цінностям.

Врахуйте:

- люди легше приймуть вашу позицію, якщо до вас у них емоційно позитивне ставлення, симпатія (повага) і, навпаки, важче сприймуть (відкинуть) вашу позицію, якщо відчують емоційно негативне ставлення, антипатію;

- для одержання згоди співрозмовника щодо висловлюваної ідеї, необхідно одночасно впливати на дві сфери його психіки: раціональну

(аргументувати) і на ірраціональну (формувати позитивну установку щодо вас, виникнення симпатії, привертаючи співрозмовника до себе). Однак навіть якщо людина вас зрозуміла, то це не означає, що вона погодилася з вами.

– щоби переконати людину прийняти певну точку зору, слід звертатися до її системи цінностей, домогтися того, щоб вона прийняла певний погляд на ситуацію і ввела б його до своєї системи цінностей;

– переконлива аргументація передбачає наявність трьох компонентів: аргумент, підтримка, приклад.

Таким чином, аргументація досягає цієї мети в тому випадку, якщо правопорушник: сприйняв; зрозумів; прийняв тезу поліцейського.

4. Маніпулятивні психотехнології

Маніпулятивні психотехнології – це алгоритми цілеспрямованого психологічного впливу на психіку адресата (індивідуального чи колективного) на рівні ідей, установок, стереотипів, поведінкових програм тощо, що спричиняють порушення мисленнєвої діяльності, емоційної рівноваги, збалансованості мотиваційної сфери та вольових регуляторів активності, трансформації ціннісних ієрархій та змушують функціонувати (повністю або ж частково) в бажаному для маніпулятора напрямі.

Маніпуляція – це:

- 1) психологічний вплив,
- 2) засіб досягнення власних цілей,
- 3) прагнення отримати односторонній виграш,
- 4) гра на слабкостях.

Маніпуляція – це вид психологічного впливу, майстерне виконання якого веде до прихованого спонукання виникнення у іншої людини намірів, які не збігаються з її актуально існуючими бажаннями. Головною диференційною ознакою при розрізненні таких різновидів комунікативного впливу як маніпуляція і навіювання, є мета впливу.

Мету впливу можна визначити з позицій маніпулятора (суб'єкта), який в результаті отримує свою вигоду, наносячи шкоду об'єкту впливу. Інші ознаки характерні обома різновидам комунікативного впливу.

Основні ознаки маніпулятивного впливу:

- 1) приховування маніпулятивного впливу;
- 2) оперування інформацією, а саме: – спотворення інформації (тобто така передача повідомлення, при якій неправильно тлумачиться його сенс; при цьому спотворення може статися випадково, в силу різних збоїв в системі інформування, некомпетентності «передавачів» або «одержувачів» інформації, і навмисно, в інтересах будь-якої особи або групи осіб).

Спотворення інформації варіює від відвертої брехні до часткових деформацій, таких як підтасовування фактів або зміщення семантичного поля поняття; – приховування інформації (часткове висвітлення чи вибіркова подача матеріалу, замовчування – приховування певних тем); – момент подачі

інформації (часто відіграє вирішальну роль у тому, щоб зміст, що повідомляється, був сприйнятий необхідним його відправнику чином); – підпорогова подача інформації (наприклад: зміна музичної теми у фонограмі в момент, коли диктор подає матеріал, на який необхідно звернути увагу).

Мимовільна реакція глядачів на зміну фону підвищує пропускну здатність також і смислового каналу. – секретність (це легальний спосіб приховування інформації); – перевантаження адресатів повідомлення за якимось параметром (затрати на отримання інформації, її переробку; ціну її зберігання), в результаті чого користувач змушений відмовитися від претендування на таку інформацію;

3) ступінь і засоби примусу, застосування сили (це прояв сильної чи слабкої позицій у міжособистісному спілкуванні);

4) мішені впливу (зазвичай обираються спонукання, які повинні діяти безвідмовно: потреба в безпеці, в їжі, в почутті спільності тощо; а також обирають універсальні спонукання до активності: гордість, прагнення до задоволення, комфорту, бажання мати сімейний затишок, просування по службі, популярність, які є цілком доступними та зрозумілими цінностями для більшості людей).

5) роботоподібність, машиноподібність адресата впливу (люди – об'єкти маніпулятивної обробки, перетворюються на маріонеток, керованих за допомогою «ниточок» маніпуляторами, які використовують «готові до вживання» програми стереотипної поведінки (стереотипів масової свідомості, індивідуальних звичок) та прагнуть уніфікувати способи мислення, оцінки та реагування великих мас людей).

5. Спецтехнології

Спецтехнології – це алгоритми впливу на психіку адресата (індивідуального чи колективного), що передбачають довготривалі ефекти у вигляді блокування/руйнування психічних підсистем самоусвідомлення і саморегуляції особи (соціальної групи), та/або повне чи часткове руйнування органічних структур нервової системи особи із наслідками її повної чи часткової дезадаптації (неврозу, психозу, пограничного стану).

Спецтехнології не застосовуються в перемовній діяльності поліцейськими Національної поліції України, проте потребують теоретичного ознайомлення з ними задля розпізнавання їх в діях різних національних та міжнародних організацій та установ (зокрема, тоталітарних релігійних сект).

Спецтехнології ще називають технологіями психологічного узалежнення та психодеструкції.

Психологічне узалежнення (залежність) – це набута гостра потреба здійснювати якісь дії або вживати якісь речовини; розглядається фізіологічна і психічна залежність.

Психодеструкція (від грец. *psyché* – душа, лат. *destructio* – руйнування) – процес порушення або руйнування структур психіки людини. Функції

людської психіки (когнітивна, регуляторна та комунікативна) проявляються у таких феноменах як цілепокладання, антиципація, прийняття рішень, прогнозування, планування, програмування і самоконтроль в нерозривній єдності. Під впливом спецтехнологій людська психіка не здатна якісно виконувати дані функції.

До спецтехнологій можна віднести:

- 1) технології програмування психіки;
- 2) технології зомбування;
- 3) технології психодеструкції (алгоритми руйнування психіки адресата з використанням психофізичних, фармакологічних, хірургічних, інших непсихологічних засобів (пси-генераторів, лоботомії тощо).

Програмування психіки призводить до формування стану довготривалого психічного узалежнення через блокування психічних підсистем самоусвідомлення і саморегуляції людини.

Процес програмування психіки особи/соціальної групи містить три послідовні етапи: «промивання мозку» (очищення пам'яті від раніше сприйнятого, формування байдужого ставлення до минулого і майбутнього); «кодування» (активний вплив на психіку); «закріплення» (контроль над змістом свідомості та зовнішніх джерел інформації).

До технологій програмування психіки відносяться: Модифікація поведінки ґрунтується на утворенні в психіці адресата тимчасових нервових зв'язків (рефлексів) між небажаною поведінкою та суб'єктивно-неприємним переживанням, що спричиняється больовими, електричними, хімічними та іншими подразниками.

У проєктах так званої «модифікації поведінки» застосовувалися електротерапія, хіміотерапія, психохірургія, аверсивна терапія (від лат. *aversatio* – відраза), система заохочення/покарання або інші форми та засоби зміни настрою, поведінки або психічного стану індивіда (групи людей). Подразники, що викликають у людини вкрай неприємні, але не небезпечні для життя відчуття (електрошок, біль, фрустрація потреб) пред'являються в часовому поєднанні з подразниками, що провокують неприйнятну (таку, що підлягає загальмовуванню) поведінку.

Згідно із схемою класичного обумовлювання, подразник, що запускає неприйнятну поведінку, пов'язується з аверсивним подразником і насичується неприємними афектами. Підсвідоме програмування використовує терапевтичні гіпнотехніки психоаналізу (Его-регресія та ідентифікація) та техніки НЛП (підлаштування) задля програмування психіки адреса впливу.

Адресата впливу призводять до стану регресії (характерні часткове зниження адаптації, саморегуляції та самоконтролю). Підсвідомому програмуванню із використанням Его-регресії передуює стан розслаблення, після якого відбувається саморозкриття і «вивертання» назовні підсвідомих комплексів адресата впливу у формі різних зізнань та супутніх їм емоційних переживань. Під дією ідентифікації адресат впливу уподібнює себе об'єкту, який спричиняє страх; починає неусвідомлено наслідувати зразки та ідеали, що дозволяє йому подолати власну слабкість та почуття неповноцінності.

Відповідно до моделі програмування у віртуальному просторі (у штучно створеному середовищі (наприклад, секта, релігійна організація тощо) відбувається психічне переформатування особи і соціальне народження її нової ідентичності.

Застосовуються такі фактори тотального перепрограмування свідомості:

- 1) регулюється спілкування та контролюється допуск до інформації;
- 2) використовується містичне маніпулювання (спеціально підлаштованій («спонтанній») ситуації надається смисл, вигідний маніпуляторам);
- 3) пропагується жорсткий поділ світу на чистий/нечистий, гарний/поганий;
- 4) вимагається безперервна сповідь та інтимні зізнання для знищення «кордонів особи» та підтримання почуття провини;
- 5) проголошується своя догма як абсолютна, повна та вічна істина;
- 6) використовується спеціально створений мовний словник (наповнений культовим смислом) для усунення основи для самостійного та критичного мислення;
- 7) проголошується доктрина вище за особу (доктрина більш реальна і істинна, ніж особа та її індивідуальний досвід);
- 8) проголошується поділ існування (члени групи мають право на життя та існування, решта – ні, тобто пропагується лозунг «мета виправдовує будь-які засоби»).

Отже, програмування психіки іншої людини здійснюється з метою прихованого спонукання до здійснення певних дій завдяки використанню ненасильницького/насильницького звернення до її віри (переконання) або модифікація її поведінки без усвідомленої згоди або за індукованої згоди цієї людини. Однак навіть після такого психопротрограмування людина здатна повернутися до нормального життя, якщо вона формувалась у звичайній соціальній обстановці, що дає всі підстави для ефективної допомоги жертвам деструктивних культів. Зомбування особи/соціальної групи призводить до формування стану довготривалого психічного узалежнення через руйнування психічних підсистем самоусвідомлення і саморегуляції людини.

Процес зомбування включає деякий алгоритм-мінімум, що складається з таких етапів: досягнення рапорту (контакту із безсвідомим) адресата впливу; провокування неоптимального психічного стану, афекту (найчастіше страху, емоційного захоплення, гніву): «жертва» символічно вмирає; етап «реанімації» (закодовану жертву виводять до усвідомлення того, що з нею відбулася психологічна трансформація); жертві пропонується «допомога» у вигляді наставництва, співробітництва, окремих «безкорисних» послуг тощо; етап встановлення якоря-активатора. Зомбування призводить до таких деструктивних психічних наслідків:

Фармакотоксичне зомбування з використанням інгумації (щодо потенційної жертви використовуються токсини тваринного або рослинного походження у поєднанні з її похованням та «реанімацією») призводить до руйнування більшої частини кори великих півкуль жертви, тому вона не

спроможна мислити, а здатна лише виконувати накази та діяти за рахунок інстинктів.

Фармакотоксичне зомбування з використанням делірійних та змінених, стресово-перехідних станів свідомості (жертву піддають гіпнозу або вводять в трансовий стан перед введенням токсину) призводить до значного руйнування центральної нервової системи жертви, а тому повного узалежнення волі і свідомості немає. Шокове зомбування з використанням афективно-стресових станів в надзвичайних умовах (психічне узалежнення жертви через впровадження програми нав'язливого страху, проводиться з похованням чи без нього) не призводить до руйнування фізіологічних структур центральної нервової системи особистості, однак унеможлиблює саморегуляцію поведінки і свідомості.

Деструктивні психічні наслідки піддаються коригуванню через відповідні заходи депрограмування та медико- соціальної реабілітації (за допомогою фахової психіатричної та психологічно-консультаційної допомоги як на базі державних медичних закладів, так і організацій приватної форми власності).

Ціннісно-інфляційному зомбуванню с реімпринтингом супутні різні форми соціально-етичного ритуального «знищення» особи із подальшим вольовим нав'язуванням їй програми агента вплив